



Buda és Pest szabad királyi városok és Ó-Buda mezőváros egyesítése tulajdonképeni indulópontja volt annak a fejlődési folyamatnak, amely ebből a három vidéki városból hatalmas, európai méretű nagyvárost csinált.

A 18. század téltensége átterjedt a 19. század elejére is. Gróf Széchenyi István és József nádor működése indította meg a terszerű fejlődési folyamatot. Széchenyi reformjai gazdasági jellegűek voltak, míg József nádor a „szépítési bizotmány” segítségével Pestet és Budát nagyvárossá akarta tenni. A bizotmány, amelynek elnöke maga a nádor volt, nem készített kötelező szabályozási tervet, hanem csak esetről-esetre állapította meg az egyes utcák egyenesebbek és párhuzamosabbak lettek. József nádor főérdeme, hogy létrehozta a teljesen szabályos akkori külvárost, a Lipótvárost. Ez szabályos tervek alapján épült ki. A többi városrész rendezését két elemi csapás mozdította elő: a budai 1810-i tüzezés, amely 600 házat pusztított el és az 1838-i árvíz, amely a város nagyrészét rombadöntötte. Az újraépítésnél már figyelembe vették a szabályozásokat is. A szabadságharc és az ezt követő Bach-korszak teljesen megakasztotta a főváros fejlődését, amely csak 1867-ben indult meg újra. Ebben az időben a Duna pesti partsorát a régi Llyod-épület fejezte be. A Ferenc József-tér sár-, vagy porfészek volt, amelyet folytonosan új anyaggal táplált a felső Dunapart homoktengere. Az egész Dunapart úgy Pesten, mint Budán, csunya, bűzös hely volt, ahová a város szemetét rakták le. Egy hidunk volt csak, a Lánchid, amelynek nemcsak a főváros, hanem két országrész forgalmát kellett közvetítenie. Ugy Budán, mint Pesten, csak a belső főutak voltak kikövezve. A belső Váci-ut, a Kerepesi és az Üllői-ut télen csaknem járhatatlanok voltak. A Terézváros a keskeny, szűk és egészségtelen utcák tömkelege volt, a szomszédos Városliget, amelyhez csak a szűk Király-utcán át lehetett eljutni, vízvezeték és világosság nélkül, kellő gondozás hiányában a szunyogok tanyája lett. A Várhegy lejtőin és lábánál bozontos cserjék és disztelen bokrok, alacsony viskók, rozszant kis házak álltak. Három színházunk közül kettőben német volt az előadás és az egy magyar nyelvű., a Nemzeti Színház, alig tudott fennállni, mert hiányzott a közönség pártolása. De nem volt jobb a helyzet az egyesítés esztendejében sem. A Lipótvárosnak a szomoruemlékű, rozszant Ujépületnél volt vége, mögötte mocsarak és ingoványok és nagykiterjedésű tűzifaraktárak terjeszkedtek, a mai Jókai-utca mögött be nem épített házhelyek, kertek, szőlők állottak. A Rákóczi-, akkor Kerepesi-ut, a Nagykörut tájéka körül végződött. A Józsefvárosnak és Ferencvárosnak csak belső részei voltak kiépítve,

1385 — All. Karpinszky-vonóda. Vízutca 6.

 		<h1 style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">A hetvenéves Budapest</h1>		<h2 style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Budapestre vonatkozó újságcikkek</h2>		Oszátozás 725.081
Forrás: <i>Magyarországi Népművelés</i>		Idő: <i>1943 X/19</i>		Hely:		Oszátozás 725.081
(Hely)		(Idő)		(Köt. v. fiz.)		
(Oldal)		(Oldal)		(Oldal)		Hely:
Helyszám:		Helyszám:		Helyszám:		Helyszám:

azontul pedig kertek, szántóföldek és farraktárak húzódtak. Lóvasut is csak a főutakon járt.

Andrássy Gyula gróf volt az, aki megérezte, hogy az alkotmányos magyar államnak méltó fővárosra van szüksége. Ő volt az, aki megalapította Budapestet. Az 1870:X. törvénycikk alapján, az 1870. év január 23-án megalakult a fővárosi közmunkák tanácsa Andrássy elnöklésével. A Sugár-utról szóló 1870:LX. és a Körutról szóló 1871:XLII. törvénycikkek voltak az első lépések a mai Budapest megteremtésére. És a következő esztendőben már meg is indult a Sugár-ut, ma Andrássy-ut és a Nagykörut építése. Ennek a két utvonalnak az építése sok girbe-görbe utcát söpört el és rendezte az általuk átszelt városrészt. Ebben az időben határozták el a Hungária-ut kiépítését is, amely azonban későbbi időkre maradt.

Ilyen légkörben történt meg a főváros egyesítése. A terv már igen régi keletű, már Széchenyi István gondolt egységes, nagy Budapestre. A 48-as kormány pedig 1849 júniusában elrendelte Buda és Pest közigazgatási egyesítését és Ó-Buda Budapestbe való bekebelezését, utalva arra, hogy „Magyarországnak csak egy fővárosa lehet, amelynek élő erejét főleg Pest, történelmi ősemmlékezetét pedig Buda adja meg“. Ez a terv azonban sok minden egyébgyütt, a világosi fegyverletétel után rombadőlt. Buda és Pest egyesítésének kérdése csak 1870-ben került újra elő. Ez azonban nem ment könnyen, mert mindkét város képviselőtestületében akadtak a tervnek ellenzői is. A pestiek közül főképpen Szentkirályi Mór, pesti főpolgármester harcolt az egyesítés ellen, hangoztatva, hogy ez nem áll Pest érdekében, mivel Buda nem fejlődőképes, lakosainak többsége német és az egyesítés esetén Pestet jogosan fenyegeti az elnémetesedés veszélye. Ó-Buda is az egyesítés ellen volt, mert érdekeit látta veszélyeztetve. Hosszu vita után a javaslat mégis törvénné vált és az 1872:XXXVI. t.-c., amelynek címe „Buda és Pest fő- és szabadkirályi városok szervezetéről“, első két szakasza pedig kimondja, hogy „Buda és Pest szabad királyi városok egyesítettén, Budapest főváros elnevezéssel, ezen túl egy törvényhatóságot fognak képezni. Ó-Buda mezőváros a Margit-szigettel együtt Pest-Pilis és Solt megyék területéből kikebelezetik, e megyék hatósága alól kivéttetik és Budapest területével egyesítettén, a főváros hatósága alá helyeztetik“.

1872 december 23-án az akkori belügyminiszter intézkedett Buda, Pest és Ó-Buda egyesítésének tárgyában. A most már egyesített Budapest törvényhatósága 1873 október 25-én tartotta meg alakuló közgyűlését, tisztviselőit három hét alatt választotta meg és november 17-én az egyesítés munkája be volt fejezve.

TAKÁCS TIHAMÉR